

ПОКАЯННИЙ ЗОЙК НЕПРИКАЯНОЇ ЗОЗУЛІ

Колісниченко А. І. Зозулька з апокаліпсису: Роман. —
Одеса: Астропринт, 2003. — 280 с.

Література повинна бути щоразу новою, і чим більше розмаїтих форм вона продукує, тим більше в неї можливостей знайти нового читача, чи, навпаки, змінити стереотипи старого, "перевіреного" часом і свідомістю. Все це є запорукою того, що митець здатний "уявити" і "узаконити" себе. Новий роман Анатолія Колісниченка — "Зозулька з апокаліпсису", який побачив світ кілька місяців тому, — зайве тому підтвердження. Це спроба завоювати нову територію в читацькому просторі, адже твір не схожий на попередні романи відомого одеського письменника ані змістом, ані формою, ані прийомами представлення матеріалу. І справа тут не тільки в

тому, що автор уникає, очевидно, свідомо, послідовності і прозорості у критичному зображенні конаючої радянської дійсності крізь призму світогляду митців-шістдесятників, до яких і себе зараховує, вкладаючи в уста головного героя численні міркування з цього приводу, а й у тому, що твір переповнений натяками, тотальним розвінчуванням численних фальсифікацій, мовними парадоксами, історичними і псевдофактами, а також екзальтованою образністю творчої уяви. Дається взнаки і той факт, що роман понад десять років пролежав у шухляді, чекаючи гідного видання. Тому твір вимагає уміння читати, і не просто вловлювати подекуди зашифровані символічні чи алегоричні образи, якими є, наприклад, Мертва Голова чи роздвоєний олень, що виходив з могили і зустрівся героєві, а ставати співучасником химерного дійства, сповненого несподіванок і містифікацій. Важко визначити час описаних реалій: роман написаний 1991 року, адресований шістдесятникам, але по-

казана радянська епоха, так би мовити, зсередини. Для цього письменник обирає традиційний у літературі прийом подорожі, коли герой, що знаходиться у в'язниці за політичні неузгодження з владою, розмикає ґрати і летить над імперією, спостерігаючи за її апокаліптичними виявленнями (робесп'єризм, сталінізм, гітлеризм тощо), що неминуче ведуть до її вмирання, а потім спускається під землю, у самісеньке пекло, і там бачить схожі картини. Під час цього химерного польоту, який більше нагадує фантасмагорію чи сновидіння, трапляються численні доленосні зустрічі, які відкривають чоловіку очі на радянську систему, котра придушувала всіх, у тому числі і шістдесятників, адже вони насмілилися вперше від часу Хвильового заявити про свободу і незалежність особистості. Саме переосмислення цієї дійсності і складає основну тканину твору. Перед читачем постає оголений потік свідомості "дзеркала тиранії" — блазня, котрий ним самим називається "покайним психоаналізом на грані самозречення, що межує із самознищенням". Характерною ознакою його міркувань є фрагментарність, за якою не завжди криється художня завершеність особистісного переживання. Медитативні сентенції автора в особі героя нагадують окремі уривки з потоку думок і переживань, що виникли в момент творчого піднесення чи, навпаки, під час внутрішньої рефлексії, спричиненої розчаруванням у цьому світі. Образи імперії постають своєрідними елементами суб'єктивної локалізації переживань у часі і просторі, що конкретизуються через контекст певної життєвої ситуації, в яку потрапляє блазень. Наприклад, Марія, що вигулькнула з юнацьких спогадів героя, його перше кохання, навіює йому думки про АНТИМАРІЮ, жінку-утопію, в душі Є. Маланюка, котра народжує рабів, які в свою чергу також народжують невільників: "Знайдіть в імперії бодай одну вільну душу! Всі — в'язні! Навіть сам тиран у темниці (хай золотій, чи із слонової кісті) своєї смертної кінечності".

Спостерігаючи за формою Колісниченкових рефлексій, не важко помітити, що початкові медитативні судження починаються з думок узагальнюючого характеру. Митець ніби намагається підсумувати свій життєвий досвід, що впливає з емпірики переживань його покоління.

Може скластися враження, що він іде дедуктивним шляхом, наперед задаючи ідею чи висновок, і лише потім пояснює її. Часті зміни інтонації і ритму оповіді — характерна прикмета авторського прозопису, в якому вирує активна мистецька думка, змінюються точки зору, відбувається перехід від однієї мікротеми до іншої, чим досягається філософськи всебічне осмислення предмета художнього пізнання. Безперечно, рефлексивні міркування героя, пристрасні і епатажні, можна віднести до психологічних, в основі яких самоаналіз, ретроспекція, роздуми про сенс життя і сенс системи, в якій письменнику довелося жити і творити добру половину життя.

Не можна сказати, що образи імперії, яка здригається в своїх останніх конвульсіях, є виключно оригінальними в тексті. Складається враження, що письменник знаходиться під сильним впливом прочитаних щойно класиків світової та української літератури — Данте, Шекспіра, Шевченка, Маланюка, Сосюри, Миколи Хвильового та багатьох інших. Особливо це стосується образу понівеченої України, яка постає то Великою Руїною, то країною рабства, то вічним крематорієм людської цивілізації, то великою блудницею, до якої повертається її блудний син. Але, з другого боку, письменник у рядках свого юнацького вірша, згаданого у тексті, проголошує, що "кожна кохана — неусвідомлений символ України". В будь-якому разі у творі щиро представлено образ рідної стражденної землі, доволі різко проголошується гірка правда про свій народ і його поневолювачів, високо підноситься українська нація і її найкращі сини — шістдесятники, яким, може, найважче було нести свій хрест у боротьбі за державність, непохитно творити свої крицеві рядки і бути немилосердними і до себе, і до своїх земляків. Анатолію Колісниченку вдалося відомі в нашому письменстві ідеї й образи перевести у більш плідну площину великого роману, поєднавши їх під одним дахом і розширивши їх художній потенціал, зберігши пріоритет національних цінностей. Єдине, може, що не вдалося — витримати єдиний стиль викладу, котрий місцями занадто пафосний і перенасичений ораторською публіцистичністю, за якою губиться первісний зміст слів, особливо в епізодах, де узагальнені міркування і зроблені висновки.

Кидається у вічі уподобання письменником слів, в яких наявний перфікс анти-, що провокує реципієнта на визначення нігілістичних, а не тільки критичних настроїв митця: Антивознесіння, Антидніпро, анти-ідея, антилюдина, антижиття, Антихрест. Всі ці образи нагадують головних учасників Одкровення Івана Богослова, в якому в свою чергу показана Римська імперія і панівне поганство, яке вважало імператорів богами і їм поклонялося. Багатоступеневі емоційно розгорнуті візії, страшні картини найзагадковішої Книги Біблії неначе знаходять нове життя на сторінках роману "Зозулька з Апокаліпсису", тільки боротьба між світлом і темрявою, силою і любов'ю, правдою і оманною, жертвоприношенням душі і жертвоприношенням тіла відбувається в другій половині XX століття, коли, за концепцією автора, наступив кінець історії, і людству не залишається нічого, окрім любові, "інакше світ западеться і пропаде пропадом".

Таким чином, новий роман А. Колісниченка, який, сподіваюсь, стане цікавим матеріалом подальшої літературно-критичної студії, являє собою сугестивну знакову модель "актуального сьогодення", що неодмінно зацікавить і шанувальників творчості нашого земляка, і тих, хто вперше відкрис її для себе.

Тетяна Шевченко